

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

.....

Walden Two: fact-fiction, of fantasy en horror?

.....

Bespreking van

B. F. Skinner (2005). *Walden Two*. Hackett Publishing. 320 pp., € 17,99.
ISBN: 9780872207783 (Oorspronkelijk werk gepubliceerd in 1948, herdruk
van de Macmillan editie uit 1976)

ALBERT PONSIOEN

Walden Two zou gelezen moeten worden door iedereen die zich bezighoudt met gedragsverandering in een maatschappelijke context, in het bijzonder door psychologen die tijdens hun opleiding een te eenzijdig beeld van Skinner hebben gekregen. In dit boek beschrijft Skinner een utopische samenleving die gebaseerd is op de theoretische principes van operante conditionering. In het verhaal wordt professor in de psychologie Burris door zijn oud-student Rogers geattendeerd op het bestaan van Walden Two, een utopische gemeenschap met 1000 leden, op wie van de wieg tot het graf positieve reinforcementschema's worden toegepast. Tevens wordt kinderen geleerd om te gaan met obstakels en teleurstellingen. Als gevolg hiervan zijn emoties als woede, jaloezie, afgunst en wrok onbekend in Walden Two.

Burris regelt een vijfdaags bezoek bij de grondlegger van Walden Two, zijn oude klasgenoot T. E. Frazier. Hij neemt professor Castle mee, een wetenschapsfilosoof die geïnteresseerd is in utopische gemeenschappen. Bij het gezelschap voegen zich ook nog Rogers' verloofde Barbara, zijn dienstmaat Steve Jamnik en diens verloofde Mary, die bij Burris klassiek geconditioneerde flirtreacties oproept.

Tijdens zijn vijfdaagse rondleiding laat Frazier zijn gasten de resultaten van de conditionering zien voor de verschillende sectoren van de gemeenschap: opvoeding en onderwijs, arbeid, zorg en kunst. Hoe vergaat het de bezoekers na hun vijfdaagse verblijf? Castle gaat Frazier steeds meer zien als een moderne Machiavelli en keert snel terug naar zijn academische bestaan.

Rogers raakt weliswaar onder de indruk van *Walden Two*, maar kiest toch voor zijn verloofde Barbara, die al te zeer door de American Dream is geïnfecteerd om de meerwaarde van *Walden Two* te kunnen zien. Steve Jarnik en diens verloofde Mary – wat lager op de sociale ladder – hebben veel meer te winnen in *Walden Two* dan erbuiten en besluiten te blijven.

Voor Frazier is een belangrijk aspect van zijn samenleving dat de leden gevrijwaard zijn van bestuurlijke en bureaucratische bemoeienissen. In die zin heeft hij zich laten inspireren door de individuele vrijheid die Henry Thoreau vond in zijn hutje aan de oever van *Walden Pond* in Massachusetts. In de loop van het verhaal lijkt Frazier zich steeds meer naar de achtergrond te begeven in de gemeenschap.

En professor Burris? Hoewel hij tijdens zijn bezoek aan *Walden Two* in de discussies met Frazier nogal eens advocaat van de duivel speelt en zich wel kan vinden in de bedenkingen die Castle uit ten aanzien van Frazier als Almachtige Roerganger, gaat hij uiteindelijk terug naar *Walden Two* en constateert hij tot zijn opluchting: 'Frazier was not in his heaven. All was right with the world.' En Skinner zag dat het goed was.

Skinner wilde met zijn boek *Walden Two* toepassingen van zijn experimentele werk op het gebied van gedragsveranderende technieken beschrijven buiten het laboratorium. Hoe worden mensen bijvoorbeeld verleid om met kleinere gezinnen genoeg te nemen? Om duurzamere energiebronnen te gebruiken? Om minder vlees te eten? De antwoorden zouden moeten komen van de gedragswetenschappen, maar die waren (en zijn?) te veel bezig met het verzamelen van kennis en minder met het toepassen ervan. Skinners ambitie was om zijn belangrijkste bevinding uit het laboratorium – de operante conditionering van gedrag – toe te passen in maatschappelijke sectoren. Wat dit aangaat is *Walden Two* een inspirerend voorbeeld van geëngageerde toegepaste psychologie.

Horror-associaties kan de lezer krijgen bij de beschrijving van de glazen kweekbakken waarin temperatuur en vochtigheidsgraad op optimale waarden worden gehouden. Hierin worden echter geen groenten gekweekt, maar verblijven baby's, die slechts in luiers zijn gestoken om hen tijdens hun exploratiegedrag niet te laten hinderen door beklemmende kleding. De discrepantie tussen degenen die aan de conditioneringsknoppen draaien en de geconditioneerden wekt bovendien associaties op met boeken als *Brave New World* en *Animal Farm*.

Andere elementen uit *Walden Two* brengen echter wel degelijk tekortkomingen in onze samenleving aan het licht. Zo zijn in *Walden Two* vanaf de geboorte ook andere opvoeders dan alleen de biologische ouders verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het kind. Mochten de biologische ouders om de een of andere reden wegvallen of tekortschieten, dan heeft het kind voldoende vertrouwde andere volwassenen op wie het kan terugvallen. In onze samenleving moeten veel kinderen in dergelijke situaties genoeg

nemen met leefgroepen met onbekende en vaak wisselende groepsleiders. En zijn die ‘glazen kweekbakken’ wel zo afschrikwekkend? Zijn het niet gewoon boxen als de onze, om de opvoeder van zorgtaken te ontlasten, maar dan wel boxen waarin de laatste stand van technische mogelijkheden wordt benut?

Op de scholen in Walden Two staat het aanleren van leervaardigheden en denkstrategieën meer centraal dan feitenkennis. Kinderen en jongeren die geleerd hebben hoe ze moeten leren, kiezen vervolgens zelf *wat* zij leren. Vergelijk dit met de nadruk die wij leggen op het toetsen van feitenkennis, waarbij we tekorten op dit gebied wijten aan de verminderde leer vermogens van het kind.

Ook op het gebied van arbeidsverdeling houdt Walden Two ons een spiegel voor. Het werk in de gemeenschap is zo ingedeeld dat er voor iedereen bij verschillende typen werkzaamheden een goede balans mogelijk is tussen het inzetten van spierkracht en van hersenen. Immers: ‘No one of us is all brawn or all brain.’ En ook de vrijetijdsbesteding in Walden Two bestaat uit meer dan kijken naar het aantrekkelijke, uitdagende en avontuurlijke leven van andere mensen, zoals in onze mediacratische samenleving. Als – zoals in Walden Two – in het onderwijs van jongs af aan de creatieve en culturele ontwikkeling centraal staat, zullen er meer mensen in staat zijn om zichzelf in kunst, muziek, literatuur, dans, enzovoort te uiten, in plaats van zich idolaat te vergapen aan anderen.

Samenvattend kunnen we stellen dat Skinners *Walden Two* inspireert om kritischer te kijken naar psychologie als toegepaste wetenschap. Te lang bijvoorbeeld zijn psychologen geconditioneerd in het gebruik van het medische model en de DSM. Wordt het niet eens tijd om de kennis uit het eigen vakgebied maatschappelijk in te zetten? Voor Skinner (1976) kon dat destijds niet ver genoeg gaan: ofwel gaan wij door met op dezelfde voet consumeren, fossiele energiebronnen uitputten, de omgeving vervuilen en de aardbol opwarmen, en stevenen we daarbij af op een catastrofale afloop; ofwel gebruiken wij de kennis over het menselijke gedrag om een sociale omgeving te creëren waarin wij een productief en creatief leven kunnen leiden, zonder voor diegenen die na ons komen de kansen op eenzelfde leven te vergooien. Kortom, laat dit boek een inspiratie zijn om de toegepaste (klinische) psychologie meer gebruik te laten maken van de wetenschappelijke modellen en bevindingen uit de eigen discipline, en minder te laten leunen op andere disciplines als de psychiatrie en geneeskunde. En beschouw de in *Walden Two* geschetste samenleving¹ niet als een doel op zich, maar haal er bruikbare

1 De Twin Oaks Community is een nog steeds bestaande kleinschalige op Walden Two gebaseerde gemeenschap van 90 leden in de Amerikaanse staat Virginia (Twin Oaks Community, 2023).

ideeën uit. Zoals Skinner (1976) het zelf formuleerde: 'Something like a Walden Two would not be a bad start.'

Albert Ponsoen is klinisch neuropsycholoog, onderzoeker op het gebied van single-case design studies en voorzitter van de stichting Gaming & Training (www.gamingandtraining.nl). *Correspondentieadres*: Damweg 220 3415 RG Polsbroek. E-mail: albertpsonsoen@gamingandtraining.nl.

Literatuur

- Skinner, B. F. (1976). *Walden Two revisited*. Macmillan.
- Twin Oaks Community. (2023). *Welcome to Twin Oaks Community*. www.twinoaks.org